

קול התורה

באלעד

העלון לשבת קודש

פרשת וישב-חנוכה תשפ"א

גליון מס' 1008

הדלקת נרות:

4:07

צאת השבת:

5:17

חזו"א:

5:23

ר"ת:

5:51

דבר המערכת

לאחר מלחמה עקובה מדם, התאמצות אדירה ומסירות נפש עד אין קץ, הצליחו בני חשמונאי, בסיועם דשמיא עצומה להשיב תפארת המקדש על מכונן. בני חשמונאי, הכהנים הקדושים והצדיקים, הגיעו אל היכל ה' בכדי להדליק את המנורה הטהורה, אך שוד ושרב-היוונים הארורים טימאו כל השמנים, בכוונה לבטל קדושתן של ישראל, שהמיתוונים ידעו את הנקודה הפנימית של עם ישראל ובוזה נלחמו וטמאו כל השמנים של בית ה', מלחמה יחידית שהייתה על רוחניות וזו הייתה מלחמת החשמונאים.

והנה מצד ההלכה הצרופה הרי ק"ל שטומאה הותרה בציבור ומצד הדין מותר היה להדליק את המנורה בשמן טמא, ואולם החשמונאים אינם חפצים רק לקיים את ההלכה כפשוטה, אלא בהידור מצוה, לעשות יותר ממה שחייבים. ההלכה היא אמנם רביעית הדם הבסיסית של עם ישראל ויסוד קיומו, אך החשמונאים רצו להדליק את המנורה בלא דיעבד והיתרים, להדליק רק בשמן הטהור, החתום בחותמו של כהן גדול. כך שמן טהור, כחית למאור, שמן זית זך, חתום בחותמו של כהן הגדול מאחיו. שהרי הידור מצוה הוא מהות החנוכה ולכן כתב הרמב"ם שמצוות חנוכה היא מצווה חביבה שיוסדה בהידור מצווה, שאדם המחבב דבר, הרי הוא רוצה לשכללו ולתקנו וכו'. וזה יסוד בן תורה, שהתורה היא מהותו והיא שעשועיו, לולא תורתך שעשועי אז אבדתי בעיני, התורה היא ההנאה והשעשועים שלנו בעולם הזה ובעולם הבא.

ופך השמן היה אמנם כך קטן, לא גדול מבחינה מספרית וכמותית, מספיק אך ורק ליום אחד. אך שמן טהור הוא, זך הרעיון וגדול האיות, חתום ובדוק ע"י כהן הגדול. כי לא הכמות קובעת, לא ריבוי העם והצאן, ים הדעת וריבוי הנפשות, אלא דווקא הזכות והצלילות, האיות והמעלה.

בתוככי כל ים השקר האינוספי, טומאת הרחוב ותאוותיו, מתינוני הדור וגרורותיו שבכל דור ודור, השקועים עמוק בעולם הגשמי, בתאוות השלטון וכד' החיצוניות העכורה ושלל מקלדות הצהובונים והלבלרים, אשר כל אחד שמחשבו ומקלדתו בידו - נחשב הוא "מאן דאמר". בתוך ים ושלל הדעות החדשות, אשר זה מקרוב באו, לטמא את היכולותינו בלאומניות ובהסתת מרכז החיים מהתורה אל דברים אחרים ולתאוות ושעשועי "עולם הזה". בתוך כל הסחי והמאיוס הזה מבצבצת לה השלחבת י-ה, קטנה אמנם בכמותה, אך גדולה לאין שיעור באיכותה - היכלי התורה והשיבוט, הכוללים והחידידים. שם, ורק שם, יונקים את מקור החיות האמיתי. שם, ורק שם, נמצא את האור, את האבוקה הגדולה ואת רוח הקרב הנושנה של "מי לה' אלי". שם מצוי פך השמן הטהור, החתום בחותמו של חכמי התורה וקדושה, אראליה וגאוניה, ממשיכי דרכם של בני חשמונאי, בדרך התורה והאמת.

המלחמה על אורה של תורה למול חשכת יוון והמתייניים אינה צריכה להיפסק גם בימינו. אנו, אלו המחזיקים בבתיים מכשירים טמאים וכד', המכניסים שידורי הגויים והחילוניים הכופרים באלוקי ישראל, מתינונים המה. וצריך להזהר לא להיות מושפעים מהם. ועלינו להילחם בתופעות פסולות אלה, בני התורה לא יסכימו בשופו"א להחדרת דברים ומושגים נוראיים אלו לקרב מחננו. ויש לקרב את הטועים כדי שישבו בתשובה שלימה.

ומשאיה לאורה של תורה לנר מצוה, וכאשר דברי מוה"ח פלא"ג ז"ל, המאריך בגודל נתינת צדקה לפני הדלקת הנרות, עומדים למול עינינו. נזיל מכספנו ונשקיע בתרומה הגונה "לקופת העיר - מתן בסתר, אלעד", קופת הצדקה העומדת תחת פיקוחו והכוונתו של המרא דאתרא שליט"א ובית דינו והנושאת את עול נזקקי העיר על גבה. ואמנם, אין הבור מתמלא מחוליות ואין הקומץ משביע את הארי. וע"כ פונים אנו כולנו, כיהודה ועוד לקרא, לכל אחד ואחד מתושבי עירנו, להטות שכם אחד למען אחינו ובשרינו, עניי ונצרכי עירנו, לתרום ולהתרם למען מגבית חנוכה של "קופת העיר מתן בסתר אלעד", ולזכות ע"כ לכל הברכות הכתובות, השנויות והמשולשות בדברי חכמינו ז"ל בגודל ובשבח נותני הצדקה ועושי החסד, הדואגים לאחיהם בני ישראל ובפרט לעניי עירם ומקומם. וכל המוסיף - הרי זה משובח.

והקב"ה יעזרנו שנזכה לשמוח בשמחת אור התורה ובנועם קיום מצוותיה והידור מצוותיה, מתוך הודאה והלל להקב"ה, על שזיכנו לישב בעיר של תורה, להגות בתורתו הקדושה ולשמור בכל כוחנו על פך השמן הטהור, עד להדלקת המנורה הטהורה במקדש ע"י כהן הגדול מאחיו.

שבת שלום

הרה"ג רבי משה יחיאל דדון ר"מ ישיבת "אבן האזל"

הב"מ ידליק מפני החשד.

ויש להבין מדוע דוקא כאן מוכיחה הגמ' דחיישין לחשדא והלא הלכה ידועה היא בכמה מקומות, וכדתנן בשקלים (פ"ג מ"ב) אין התורם נכנס לא בפרגוד חפות ולא במנעל ולא בסנדל ולא בתפילין ולא בקמיע שמא יעני ויאמרו מתרומת הלשכה העשירי שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שהוא צריך לצאת ידי המקום, שנאמר והייתם נקיים מה' ומישראל. ואיתא נמי בפסחים (ג.) דתניא גבאי צדקה שאין להם עניים פורטים לאחרים ואין פורטים לעצמן ומשום שנאמר והייתם נקיים מה' ומישראל. עוד איתא בברכות (ג.) ת"ר מפני שלשה דברים אין נכנסין לחורבה מפני חשד ומפני המפלות ומפני המזיקין. ומדוע דוקא כאן מקשה הגמ' ומנא תימרא דחיישין לחשדא. וכן ילה"ב מדוע לא הביאה הגמ' להני שהזכרנו אשר הם דין דאורייתא שנאמר והייתם נקיים מה' ומישראל והעדיפה להביא את הדין של פאה שהוא רק מדרבנן.

ונראה לומר בזה דיש לחלק טובא בין חשדא דנר חנוכה ופאה לבין הנך שהזכרנו. דהנה בהנך דלעיל הרי שהאדם בעצמו עושה מעשה המעורר חשד וכגון שנכנס לחורבה או שנועל מנעל כשנכנס לתרום או כשפורט לעצמו, וע"כ כך הרי הוא גורם לעורר חשד אצל בני אדם. משא"כ בנר חנוכה הרי מצד מעשיו נהג כראוי לגמרי שהרי הדליק היכן שחייב, וכמו בפאה שהניח פאה במקומות שחייב מעיקר הדין. ורק דמ"מ אנשים טועים לחשוב שלא הדליק כלל. וחילוק זה משפיע גם על צורת הדין. דבהני הנ"ל אין אנו מחייבים אותו לעשות מעשה אלא להיפך, להימנע מעשיית מעשה. אך משא"כ בנר חנוכה דאנו באים להטיל עליו חוב לעשות פעולה נוספת.

ולכן הכא איצטריך לאקשווי דמנא תימרא דחיישין לחשדא, ומשום דגם אם ראינו בשאר מקומות שחוששים משום חשד והוא אף דין מדאורייתא מ"מ אין זה כי אם לחייבו להימנע מלעשות פעולות המעוררות חשד. ואכתי מנא תימרא דמשום חשדא גם נטיל עליו חוב לעשות פעולה של הדלקת נר נוסף, ולפיכך מוכיחה הגמ' דוקא מפאה דחזינן דמפני החשד צריך להוסיף עוד ולהניח פאה גם בסוף השדה.

ומעתה נראה ליישב קושיית הבית הלוי דלפי משנת"ב י"ל דעד כאן לא נתחדש דין חשדא בנר חנוכה אלא רק כטעם להוסיף על עיקר החיוב אבל לא לייצר חיוב מחודש. והיינו דכיון דאין באמת טעם להטיל עליו חיוב לעשות פעולה א"כ י"ל דבאמת גרר הדין שהוסיפו חז"ל

בגדר חיוב הדלקה מפני החשד

כתב הבית הלוי (בספרו עה"ת בקונטרס לחנוכה) וז"ל: והנה לכאורה קשה להך מ"ד (בשבת כא.) דס"ל בכתה אין זקוק לה דמאי שנא מהא דאמרינן (שם, כג.) חצר שיש לה שני פתחים צריכה שתי נרות משום חשדא דזימנין דחלפי בהאי ולא חלפי בהאי ואמרו כי היכי דבהאי פתחא לא אדליק בההיא נמי לא אדליק, וא"כ גם בכבה לגמרי יצטרך להדליק משום חשדא כ"ל. ולכאורה היה נראה דבאמת כו"ע מודים דצריך להדליקה משום חשדא, ולא פליגא [ב' המ"ד אי בכתה זקוק לה או לא] הכא רק בעיקר חיוב המצוה, דר' הונא ס"ל דמצד המצוה מחוייב לחזור ולהדליקה דס"ל דכן היה התקנה שיהיה דלוק משך כל הזמן כולו דוקא, ולדידיה גם בעוד הנר דלוק רק שהוא חשוד מוכרח לתקנו, דאע"ג דאז ליכא חשדא דכל העובר רואהו ומכיר בו שהיה דלוק מכבר, מ"מ מחוייב לתקנו משום עיקר המצוה כ"ל, ור"ח ס"ל דמשום עיקר המצוה אין זקוק לה, וממילא כל זמן שהוא דלוק א"צ לתקנו דהא ליכא חשדא דמינכר דמקודם היה דלוק כהוגן, אבל בשכבר כבה מודה דצריך להדליקה משום חשדא כ"ל, אמנם צ"ע דברי הפוסקים שסתמו דבריהם וכתבו דאין זקוק לה ולא כתבו דבכבה לגמרי יצטרך להדליקה משום חשדא. עכ"ד.

והנה מש"כ הביה"ל דלא מצא בפוסקים כן, הנה בשערי תשובה (סו"ט תרע"ג סק"ב) הביא בשם השבות יעקב דאף דאין זקוק לה מ"מ צריך להניח את הנותר מהשמן או מהנר ומשום דאם לא כן חיישין לחשדא וכמו בב' פתחים. והיינו ממש כקושיית הבית הלוי. [ומה דבב' פתחים לא מועיל כן, וצריך להדליק הנר ז"ל דהוא משום דוהו בזמן ההדלקה, ולא לאחר הזמן כמו בככתה].

האמנם דדברי השב"י מחודשים ולא מצינו לו חבר ועצם דבריו צ"ב דמה תועלת יש בכך שהנר נשאר במקומו הלא בזמנם שחשוד היה לא ניכר כלל הנר.

והנראה בזה ובהקדם הנה בגמ' שם גבי חשד איתא ומנא תימרא דחיישין לחשד דתניא אמר רבי שמעון בשביל ארבעה דברים אמרה תורה להניח פאה בסוף שדהו מפני גול עניים ומפני ביטול עניים ומפני החשד ומשום כל תכלה וכו'. ואמרינן דמפני החשד היינו שלא יהיו אומרים תבוא מארה לאדם שלא הניח פאה בשדהו. והיינו דכמו דבפאה אין חיוב מעיר הדין להניח בסוף השדה וכמבואר בפאה (פ"ג מ"ג, ע"י"ש בראשונים) וסגי כשמיניח בתחילת השדה ובאמצעה, ורק מפני החשד חייב גם בסוף השדה הכי נמי גבי נר חנוכה דאף שאין כלל חיוב בפתח

והרחיבו את חיובו ושידליק בנוסף על הפתח הראשון עוד נרות בפתח השני. והרי זה כאילו הוסיפו עוד נרות לחיובו העיקרי. אמנם באופן שכתבה וכבר נתקיים חיובו י"ל דאין סיבה לחייבו עוד וגם אין טעם בזה והרי הוא כסתם אדם התולה שלט שהדליק בפתחו השני.

ואולי יש לומר לפי"ז דבאופן שאדם היה גר בבית א' ובאמצע ימי החנוכה עבר דירה ובביתו הקודם אינו מדליק ולכאורה נחוש לחשדא שיטעו לומר שאינו מדליק, וביותר יש לחשוש דב' הפתחים אינו מדליק. אכן להנ"ל י"ל דחשדא אינו אלא טעם להרחיב קיום מצוותו ולפיכך כיון דבביתו החדש קיים חיובו תו לא ישיך לחיובי גם על ביתו הקודם, ואף שעלול להיות חשד. ומאידך נראה גם נפק"מ לחומרא דבהדלקה בפתח השני צריך שתהא ההדלקה ע"י בר חיובא, ולפי שזה הרחבה לחיוב העיקרי, וכשם שבנרות ההידור ראוי להקפיד על כך. וכמו כן צריך שיהיו נרות הכשרים לברכה. ויל"ד בכל זה.

מקום הדלקת נר חנוכה למי שאינו בביתו ולבני ישיבות (המשך)

הדלקת בחור ישיבה שישן בביתו

ז. בחור ישיבה האוכל בישיבה והולך לישון כל לילה בביתו, לכאורה בזה העיקר הוא הבית ולא הישיבה וצריך להדליק בביתו. (ונקרא סמוך על שלחן אביו, וכמו אדם נשוי הסומך על הדלקת אשתו, ואפשר שיוצא בהדלקת אביו), ונכון שיאכל בביתו סעודה אחת והרי זה נחשב כעיקר ביתו, (ואינו כמו בהדלקה בחדר שינה בישיבה שהצריך החזו"א לאכול שם שתי סעודות), ולכאורה גם אם ההורים גרים בעיר אחרת ונוסע כל יום לביתו הדין כן, [וכ"כ בבנות הלומדות כל היום ובאות לגור בבית], וא"כ צריך ללכת לבית הוריו בזמן ההדלקה לצאת ידי חובתו או להדליק שם, משא"כ בבחור כשנוסע לביתו רק לשבת וכדומה, אמנם בשו"ת מנחת יצחק שהבאנו כתב דאם יש בזה ביטול תורה ע"י שיסעו להדליק בבית אביהם, יש לצרף לימודם בישיבה כל היום לאכילתם שם וידליקו במקום אכילתם ע"ש, ולא חייבו אותו לנסוע לביתו להדליק בביתו, וגם דינא בדיעבד במקום האכילה, ומה שאמרו שמקום האכילה או השינה עיקר אין זה לעיכובא. וגם יש לסמוך על הצד שצריך להדליק בבית ההורים שיוצא בהדלקת האב גם בדין מהדרין, [אבל לא מצווה בו יותר מבשלוחן], משום שהוא סמוך על שולחנו, וטוב שידליק אה"כ בלילה בבית ההורים ללא ברכה.

הדלקה בער"ש לנוסע מביתו

ח. הנוסע מביתו לשבת ידליק ביום ששי בבית שנמצא שם, ודעת הגר"י אלישיב זצ"ל דצריך למנות שליח להדליק בביתו הקבוע, אע"פ שאין אף אחד בביתו, וראה משי"כ דאין כן דעת רוב הפוסקים, ואם אוכל במקום אחד כל השבת וישן במקום אחר, צריך להדליק במקום האכילה שהוא העיקר, וכן דעת הגר"נ קרליץ שליט"א, ואינו דומה להדלקת בחור ישיבה בישיבה או בבית מלון, דדעת הרבה פוסקים בזה שמקום השינה הוא העיקר, דשם מקום האכילה אינו מיוחד לו, משא"כ מקום השינה שהוא מקום מיוחד לו, אבל מי שמתארח בשבת בשני מקומות שונים ידליק במקום האכילה, משום דשני המקומות מיוחדים לו, ומקום האכילה הוא העיקר, כמו שכתב בשו"ע שהבאנו, (וכאן שהם שני מקומות שונים א"א לומר כמו שכתב במנח"ל, דאין לחלק בין שני חדרים סמוכים), וי"א דגם בזה ידליק במקום השינה. אמנם אם אוכל בשבת בשני מקומות שונים, א"כ בזה אין מקום אכילה העיקר וידליק במקום השינה.

הדלקה במוצאי שבת למי שנמצא בעיר אחרת

ט. ולגבי מקום הדלקת הנרות במוצאי שבת כשהיה בשבת חוץ לביתו, נראה דיש בזה כמה אופנים.

(א) יכול לחזור לביתו מיד במוצאי שבת תוך כשעה, [ובזמננו בערים גדולות קצת יותר זמן], כשעדיין הרבה אנשים ברחוב, שעדיין לא כלתה רגל מהשוק, יחזור מיד לביתו וידליק שם בברכה.

(ב) ואם חוזר לביתו רק מאוחר בלילה, יאכל סעודת מלוח מלכה במקום שהיה בשבת וידליק שם נרות חנוכה בברכה, וטוב גם למנות אדם שידליק בביתו בלי ברכה. שיש דין הדלקה גם על הבית באופן זה, ויזהר שלא ידליק השליח את הנרות מיד בזמן הדלקה, אלא לאחר הזמן שמדליק הבעה"ב במקום שהוא אורח, דאל"כ לא יוכל הבעה"ב לברך על הנרות שמדליק במקום שנמצא שם, ויכוון הבעה"ב שאינו ממנה אותו לשליח רק לאחר שהוא הדליק כבר, דאל"כ ברכתו של הבעה"ב לבטלה. אך מינוי השליחות אינו מעיקר הדין. וכיון שהדליק בברכה במקום שנמצא, נכון שיחזור לביתו לאחר הזמן שכלתה רגל מן השוק באותו מקום, דאם יחזור מוקדם אפשר דמקום הדלקה הוא בביתו, אך ודאי שלא ידליק עוד פעם בברכה, וראוי להדליק שם בלי ברכה.

(ג) אם לא יספיק לאכול במקום שהיה בשבת ונוסע לדרך ארוכה, שיגיע לאחר זמן של כלתה רגל מהשוק באותו מקום ראוי לעשות שליח להדליק בביתו במוצאי שבת בזמן ההדלקה, ואם יחזור לביתו קודם שכלתה רגל מן השוק שבאותו מקום, ידליק בביתו בלי ברכה.

(ד) ואם אינו יכול לא לאכול במקום שנמצא שם, ולא להגיע לביתו מיד, ואין לו שליח שיכול להדליק בביתו בזמן, ידליק מיד כשחוזר לביתו. וישתדל להגיע לביתו מיד ככל האפשר, ויראה שיהיה חלק מבני ביתו ערים בזמן ההדלקה הזו. ולא יעשה מלאכה וכדומה קודם ההדלקה ככל האפשר.

מי שנוסע עם בנו מביתו בערב ובמקום שנוסע להיות שם בלילה יגיע מאוחר בלילה, ידליק מפלג המנחה בביתו.

מקום האכילה הוא העיקר

אמנם בפשטות דברי הרמ"א נראה דמקום האכילה הוא העיקר, אף כשאוכל אצל בעל הבית ואין לו מקום לעצמו, ונראה ברמ"א דאף כששניהם באותו בית כפי שהיה רגיל אצלם שלא היה בית האוכל ובית השינה שני בתים נפרדים, מקום האוכל הוא העיקר, ולא כמו שכתב במנח"ל, וגם לאג"מ שהבאנו שכתב דהעיקר הוא מקום השינה משום שהוא מיוחד לבחור הישיבה יותר ממקום האכילה שאינו מיוחד לאדם פרטי, לכאורה צ"ב דבשו"ע כתב שמקום האכילה הוא העיקר, אע"פ שכולם אוכלים במקום אחד ואין לו שם מקום מיוחד משום דבכל מקרה מקום האכילה הוא העיקר שהוא נחשב יותר כמקומו, ועיין בזה בשו"ע (ס' ש"ע סעי' ה') לגבי עירובין, דמי שאוכל במקום אחד וישן במקום אחר מקום אכילתו הוא העיקר ושם הוא אוסר, וצ"ל דהם פירשו דמש"כ בשו"ע שמקום האכילה הוא העיקר, היינו שמקום האוכל הוא של בעל הבית, וגם החדר שישן שם הוא של בעה"ב, ועיקר חשיבות המקום מתייחס למקום אכילת בעה"ב, משא"כ במקום שהאכילה היא מקום של רבים ואינו מיוחד לאף אחד, ומקום השינה הוא מיוחד לו, כמו ישיבה, אז החשיבות הוא לפי מקום השינה המיוחד לו ששם נחשב ביתו, וראה כעין זה בבה"ל שם (בסי' ש"ע ד"ה וישן) שהביא מהפרי"מ דתלמידים שאוכלים בבית בעה"ב ולנים בבית רבם דאולינן בתר מקום לינה מהאי טעמא, (שאם היו מביאים להם אוכל במקום שיתנם בבית רבם הוי ניחא להו טפי).

הדלקה בבית מלון וכיו"ב

ו. ולפי זה נראה דה"ה הנוסע לבית מלון וכדומה בימי החנוכה, צריך להדליק נר חנוכה בפתח החדר או בחלון שבו הוא נמצא, ולא בחדר האוכל, וכמו שכתבנו לגבי בחורי ישיבה, דחדר האוכל הוא מקום כללי כמש"כ לעיל, [וכשנוסעים קבוצה מאורגנת למלון, כמו קבוצת חברים שנוסעים לשבת ביחד וכיו"ב, אפשר שהם כמשפחה אחת] והרי זה כאכילה במסעדה שאין לה קשר למקומם, [ואפשר שאם נוסעים לשבת חתן וכיו"ב כאורחים של משפחה אפילו רק בסעודה, אז חדר האוכל אינו נחשב כמסעדה בעלמא אלא חלק מהאירוח של כולם יחד, ואפשר להדליק בחדר האוכל], ואף לפי מש"כ שיש אומרים בשם החזו"א שעיקר ההדלקה שלהם הוא במקום האכילה, [והחזו"א עצמו כנראה הסתפק בזה ולכן אמר לאכול שני סעודות בחדר השינה, וגם אמר שבחור אחר ידליק בחדר האוכל, ראה מש"כ לעיל בס' ק"ד].

ואפשר דבבית מלון שאדם בא לשם לכה ימים בלבד, וגם אין לו שום קביעות בחדר האוכל, גרע טפי מבחור ישיבה, וחדר אוכל הוא אצלו כמו מסעדה שאין לו שום קביעות שם, אמנם אם אין בחדר שינה חלון פונה לרה"ר, או שהוא מעל כ' אמה, או שבעלי המלון לא נותנים להדליק בחדר שינה בגלל סכנה מפני הדליקה, כפי שהוא ברוב בתי המלון הגדולים, יכול להדליק במקום האכילה, (וכן לגבי בחורי ישיבה במקרה זה), ואין מעכב בדיעבד מקום השינה בדווקא. או שבשעת הדחק ידליק בכניסה לבנין של המלון. ואם אין מרשים להדליק רק בלובי שהוא בפנים המלון, אף שמקום האכילה אינו קשור אליו, ויהיה עדיין חשד שלא הדליק, סו"ס עשה מה שיכול.

אמנם נראה דידליק בבית הכנסת שבמלון, [אפ' שעשו בית הכנסת ארעי לצורך חנוכה] שהר"ז כאחד מחדרי ביתו, שיכול להדליק שם, ועוד שהרי תיקנו להדליק בבהכ"נ עבור מי שאין לו מקום להדליק, ויש בזה אידם וניסא, וכשהוא גר עכשיו באותו בנין, הר"ז כמו באחד המקומות שלו, וכמו שיכול להדליק בפתח המלון מעיקר הדין, כ"ש דיכול להדליק בבהכ"נ, וראה בהליכות שלמה הלכות חנוכה שכתב שאחד מהאפשרויות בישיבה הוא להדליק בבית המדרש, וראה כן בשו"ת שבט הלוי ח"ג סימן פ"ג ע"ש, אמנם כ"ז כשאין לו מקום אחר, שהרי סו"ס א"ז ניכר שזה כעת מקומו, אף שמעיקר הדין בזמנינו אין חוששים לחשד, כיון דכל אחד מדליק בזמן אחר ובמקומות שונים.

ונראה שיכול להדליק במרפסת מחוץ לחדר המלון, אפילו מרפסת לא מקורה, ואינו דומה להדלקה בחצר שדעת החזו"א שבזמנינו אין לה דין חצר לפי החזו"א, כיון שאין משתמשים בחצירות תשמיש של דירה, אין להם דין חצר לעניין הדלקת נר חנוכה, אבל מרפסת הצמודה לחדר בביתו נחשב פתח ביתו יותר מהחצר, אפילו במרפסת פתוחה שאינה מקורה, ראה מש"כ בסימן... וזאת יש לדעת דאם בעלי המלון מקפידים שלא להדליק בחדר או במסדרון המלון אסור להדליק שם, ויש לחפש דרך להדליק הנרות בהיתר שלא יהיה בגזילה.

בהולדת הבן

הרב משה רדעי ומש'

בהולדת הבן-הנכד

הרב משה בלוך ומש'

וחמיו הרב יהושע מוס ומש'

הרב נתנאל יודי ומש'

וחמיו הרב ראובן לוי ומש'

בהולדת הבת

הרב חיים דרשוביץ ומש'

בהולדת הבת-הנכדה

הרב חגי רוקמן ומש'

וחמיו הרב יעקב אייזן ומש'

בהנסו לנועם עול תו"מ

הרב משה יהודה רייבמן ומש'

ובנם הבח' שלמה זלמן שיחי

באירוס' הבן

הרב בן ציון רוט ומש'

ובנם החתן אשר שיחי

באירוס' הבת

הרב חנוך לרנר ומש'

בנישוא' הבת

הרב יהושע פלדמן ומש'

הרב זאב פפויפר ומש'

פרשת השבוע

ויבא יוסף את דיבתם רעה אל אביהם (ל"ז, ב')

שהיו אוכלים אבר מן החי (רש"י)

כבר תמהו המפרשים, ממה נפשך, או שח"ו נבלה עשו בני יעקב, או שיוסף הצדיק כיוזב"ח לאביו?

נראה לפרש, כי האחים רצו לנסות את יוסף האם הוא הולך רכיל ומגלה סוד, והיו אומרים בפניו "כמה טוב הוא אבר מן החי", וכדו בשאר דברים, וכל זה בדרך שיחה, אשר השומע מבין כאלו רגילים לאכול אבר מן החי. ויוסף האמין שאכן הם אוכלים אבר מן החי, ואמר לאביהם כדי להוכיחן וליישרם.

זהו שאמר הכתוב "דיבתם רעה", ולא "מעשיהם הרעים", כי לא ראה בפועל מעשים רעים, אלא "דיבורים רעים".

(רבי יהונתן אייבשיץ)

ויראו אחיו כי אתו אהב אביהם מכל אחיו (ל"ז, ד')

אפשר היה לחשוב כי אהבתו של יעקב ליוסף נבעה מכך שהיה בנה של אשתו האהובה מכל. ואולם לאחר שראו אחיו "כי אותו אהב אביהם מכל אחיו", אפילו מבנימין, משמע לא זוהי הסיבה, שהרי גם בנימין היה בנה של רחל. מעתה הבינו האחים, כי יוסף מוציא את דיבתם ומתכבד בקלונם, ורק משום כך הוא אהוב על אביו יותר משאר האחים, ומשום כך "וישנאו אותו ולא יכלו דברו לשלום".

נמצא שלא עצם העדפתו של יוסף גרמה לשנאה, אלא שהעדפה זו לימדה אותם כי מוציא את דיבתם רעה, ורק משום כך שנאו אותו האחים. **(משך חכמה)**

והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחיים לי.. הבוא נבוא.. להשתחוות לך ארצה (ל"ז, ט"ו')

יש לבאר מהו כפל הלשון "הבוא נבוא". וי"ל שחלום זה יש בו ב' ענינים. א' שהשמש והירח באים ממרחק רב להשתחוות ליוסף. וכנגד זה אמר לו "הבוא נבוא", וכי האם ממרחק רב כזה להשתחוות לפניך. ועוד, שהשמש והירח המאירים לכל הארץ ישפילו עצמם להשתחוות לפני יוסף. ועל זה השיב לו יעקב "אני ואמך ואחיק להשתחוות לך ארצה".

ויטבלו את הכתנת בדם (ל"ז, ל"א')

הנה ידוע כי כלל ישראל סבל תמיד מעלילות דם, אשר הוא דבר נפלא מאד. כי הרי כלל הוא, שכל שקר שאין בו קורטוב של אמת אינו יכול להתקיים (עי' סוטה ל"ה, רש"י במדבר י"ג, ל"ז), והשקר הזה של 'עלילת דם', אין בו אמת אפילו במשהו, ובכל זאת הוא מתקיים זה אלפי שנה בכל העולם, עד היום הזה, וזהו מפלאי ההשגחה. ודבר ברור הוא, כי בודאי העונש הזה על כלל ישראל, הוא מכון מדה כנגד מדה, בעד איזה עוון שנפרעים עבורו בכל הדורות.

"לולא שאינו כדאי, הייתי אומר, שעונש זה - גזירות 'עלילות דם', מכון כנגד העון של ריטבולו את הכתנת בדם', שנכשלו בו שבטי י-ה, בעשותם לפני אביהם יעקב דם שעיר עזים כדם אדם. [ואם שגיתי, ה' יכפר בעד]".

(רבי אלחנן וסרמן)

ויכירה ויאמר כתונת בני חיה רעה אכלתהו (ל"ז, ג')

קשה, הלא הלכה היא במסכת יבמות (ק"כ) שאין מעידים על אדם שמת על פי סימן שבבגדיו, שמא השאילים לאחר, מדוע אפוא החלים יעקב רק על סמך סימני הכתונת כי "סרך סרך יוסף"?

אלא כיון שכתונת זו מיוחדת היתה עבורו מאת אביו, לכבוד ולתפארת, לא היה משאלה כלל לאחרים, ואמרו חז"ל שבגדים שאינם עשויים להשאיל אכן מעידים על פיהם. **(רבי זלמן סורוצקין)**

וירא אדוני כי ה' אתו וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו (ל"ט, ג')

"כל אשר הוא 'עושה', ה' מצליח", וכן להלן (כ"ג) "אין שר בית הסהר רואה את כל מאומה בידו באשר ה' אתו ואשר הוא 'עושה', ה' מצליח בידו". ללמדך שישוד ועיקר ברכת ה' אינו אלא על עשיה.

(הגר"א)

ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו (מ', כ"ג')

"ביקש ממנו (יוסף) שני דברים, האחד, שיזכירוהו הוא עצמו, וזהו 'כי אם זכרתי'. והשני, שיזכירוהו לפרעה- 'הזכרתי'. וזהו 'ולא זכר' וכו', כלומר שלא זכרו לעצמו. 'וישכחהו' מלהזכירו אל פרעה. **(רבינו בחיי)**

חנוכה

רבינו נסים זצ"ל, מפרש, מדוע הוצרכו לנס שמונה ימים? לפי שהיה להם שמן טהור במקום הרחוק ארבעה ימי הליכהך שבכדי להביא שמן טהור, אך הדרך ארבעה ימים הלוך, וארבעה ימים חזר ור... **(ר"ן, מסכת שבת)**

מאי "חנוכה"?

בטעם קריאת החג בשם "חנוכה", כתבו רבותינו הראשונים, רבינו נסים ורבינו יעקב "בעל הטורים" זצ"ל: חנוכה - חנו-כ"ה, כלומר, ביום כ"ה בכסלו חנו החשמונאים מהמלחמה נגד האויבים.

(ר"ן במסכת שבת, טור סימן שכ"א)

טעם נוסף כותב רבינו יצחק מווינא זצ"ל: בימי היונים נסתר המזבח ובנאוהו מחדש, ועל-שם חנוכה המזבח קבעו את שם החג - חנוכה! (אור זרוע, חלק ב' סימן שכ"א) *****

גם תלמידו של הרב "בעל הטורים" - רבי דוד אבודרהם זצ"ל, מביא טעם נכון: מצינו שנחלקו בית שמאי ובית הלל בדין ההדלקה בימי חנוכה. שביט שמאי סוברים, שבים הראשון מדליק שמונה נרות ושוב "פוחת והולך", ובית הלל סוברים שבים הראשון מדליק נר אחד

"ומוסיף והולך" בשאר הלילות. ולכן חנוכה - נוטריקון: ח' נ'רות ו'הלכה כ'בית הלל"!

הטעם למנהג שנתפשט בישראל ליתן בחנוכה "מעות חנוכה", אומר האדמו"ר רבי יששכר דוב מבעלז זצ"ל: לפי שההלכה היא ש"אפילו עני המתפרנס מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח

שבת חנוכה / הרב יהודה לב

מוצאי שבת קדימת הבדלה או נר חנוכה (ש"ע תרפ"א ב) נחלקו הפוסקים האם מובדיל ואחר כך מדליק נר חנוכה או להפך. - יש שאומרים שמובדיל ואחר כך מדליק הנרות. **הטעם:** לפי שהבדלה קודמת מדין תדיר (הבדלה) ואינו תדיר (נר חנוכה) תדיר קודם (נ"ו תרפ"א). הובא במש"כ תרפ"א ס"ק ב. **טעם אחר:** לפי שפעמים ישכח הבדלה בשמונה עשרה ויצטרך קודם להבדיל ולא מוצאו שהדלקה פעם ידליק כך ופעם ידליק כך (באר היטב תרפ"א ס"א בשם מהר"ל מפראג). **מנהגינו - ואנו נוהגים להדליק נר של חנוכה תחילה ואחר כך נר הבדלה.** **הטעם:** דכל מה שנוכל לאחר לצאת מהשבת מאחרים (מש"כ תרפ"א ס"ק ב). **טעם אחר:** משום פרסומא ניסא (מש"כ שם). **וכתב המשגיח:** העושה כשיטה ראשונה כדון הוא עושה, והעושה כשיטה שניה כדון הוא עושה (שם בסוף הדיוור).

דין הנוהג להתחייב בכל מוצאי שבת כ"ח אם נוהג כן משום שהוא ספיקא דדינא. גם במוצאי שבת חנוכה ימתין עד זמן ר"ת, אבל אם נהג רק על בלי נד ובדרך חומרא בעלמא, במוצאי שבת חנוכה אל ימתין היה מחמיר במוצאי שבת חנוכה כ"ח, ולעומת זאת בנו הגר"ח החמיר כ"ח אי במוצאי שבת חנוכה. והסביר הגר"מ פיינשיין טעמים דהבית הלוי לא נהג כן מעיקר הדין אלא נהג כן מהיותו טוב, ולכן במוצאי שבת חנוכה לא החמיר, משא"כ הגר"ח מבריסק שחשש מעיקר הדין לר"ת ולכן גם במוצאי שבת חנוכה החמיר וזה מתאים לדברי בעל הקהילות יעקב הג"ל (קונטרסי ימינו עמוד צח).

הטעם שמוציאים ב' ספרים ולא קוראים קריאה של שתי הקריאות בספר אחד מפני טורח הציבור, שהציבור לא יעמוד ויחכה עד שיגללו את הספר (הרמב"ם תפלה י"ב). בראשון קוראים פרשת שבוע פרשת "וישב" [השנה חנוכה לא יוצא בפרשת מוקץ כבכל השנים], ובשני קוראים של חנוכה. **הטעם שקוראים בו בשני לפי שתדיר (פרשת שבוע) ושאינו תדיר (חנוכה) תדיר קודם.**

הפסטה: ומפסירים בשבת חנוכה ראשונה "בנרות זכריה", (זכריה פירק ב' פסוק י"ד) "ורוני ושמחי" **והטעם:** לפי שהפסטה מוכרזת ענין המנוחה דכתיב בה (זכריה ד') "ראיתי והנה מנורה זהב כולה" (לכוש תרפ"ד ס"ק ב. ששי"ב שם ס"ד).

הפסטה - הטעם שמפסירים בשל חנוכה ולא בשל שבת אע"פ ששבת תדיר יותר לפי שפרסומא ניסא עדיף מתדיר. **טעם אחר:** לפי שסימנו לקרוא בשל חנוכה מפסירים בשל חנוכה שכך מנהג הפסטה לעולם הוא מענין מה שסימו בו לקרוא חוץ משמחת תורה (לכוש תרפ"ד ב).

ברכות הפסטה - מפסירים ככל שבת מפסיר וברכותיה ואינו מזכיר בה של חנוכה. הטעם: לפי שאין הפסטה חנוכה באה בשביל חנוכה, דהא אי לא שבת אין מפסירים בשל חנוכה (לכוש תרפ"ד ב).

תפילת מוסף במוסף מזכירים "על הניסים" בהודאה אע"פ שאין מוסף בחנוכה. **הטעם:** לפי שענין הודאה צריך להזכיר בכל מקום שמודה לה' יתברך (לכוש תרפ"ד ב).

דרוש דרש הגאון רבי מאיר ספירא זצ"ל, מלובלין: "מאי חנוכה - דתנו רבנן" (שבת דף כ"א) כלומר, מאין לקחו המכבים כח ואומץ, התלהבות ומסירות נפש להתגבר על היונים החזקים והרבים, עד שגם היום בזמן הזה, מתגברים יהודים על שונאי ישראל שבכל העולם? זה רק בכח לימוד התורה וקיום המצוות. וזהו: "מאי חנוכה - דתנו רבנן"...

נושאים בהלכה

המזמור נועד לעורר את לב המעיינים בלבד
ולא לפסוק הלכה למעשה

הרה"ג רבי שמואל ברוך גנוס
מראשי ישיבת "משאת המלך"

מקום הדלקת נרות בחצרות ובפנימיות

היכן מדליקים את נרות החנוכה? השולחן ערוך פסק שצריך להניח את נרות החנוכה בפתח הסמוך לרשות הרבים. לכן, כשהבית פתוח לרחוב, מניחים ליד הפתח, ואם יש לו חצר לפני ביתו, מניחים ליד הפתח, ואם יש לו חצר לפני ביתו, מניחים על פתח החצר. כאשר האדם מתגורר בקומת עליה, ופתח ביתו אינו פתוח לרחוב או לחצר, עליו להניחם בחלון הסמוך לרחוב.

האם דין החצרות וחדרי המדרגות של ימינו כדן החצרות של פעם? רבינו "חזון איש" סובר שמכיון והחצרות וחדרי המדרגות של ימינו משמשים רק למעבר או לגינה, ואינם משמשים לשימוש ביתי כבימי חז"ל, משום שאז השתמשו בחצרות לטחינה, אפייה, שטיחת פירות וכדומה. לכן צריך להדליק בפתח הבית הסמוך לחצר, שהעוברים ושבים יכולים לראות את הנרות. ואם אין לו פתח הסמוך לחצר, אלא הוא גר בבניין קומות עם חדר מדרגות (כפי שגרים רוב התושבים בעירונו), עליו להדליק בתוך הבית, בחלון הפונה לרחוב. וכך היא גם דעת הגר"צ אבא שאול זצ"ל (נר ציון פ"ד ס"ג). לדעת הגר"נ קרליץ זצ"ל (כמובא בפסקי שמועות ובחוט שני), לדעת החזון איש, חדרי המדרגות שלנו לא נחשבים כחצר אלא כמבוי, ולא מדליקים נרות בפתח חדר המדרגות. וכ"כ מור"ן מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א.

ישנן וילות וקוטג'ים פרטיים, לצד חצרות פרטיות עם כניסות נפרדות, שהדיירים עושים בחצר תשמישים צנועים יחסית, כמו לצאת לחצר בפז'מה, לכבס את הבגדים בגיגיות ומתקני כביסה ולעשות בריכת גומי לילדים. לפעמים יוצאים החוצה לחצר ואוכלים, אך לא "אוכלים וישינים בהם כדרך החקלאים בימים ההם", כפי שמציא החזו"א את החצרות של פעם. ומנגד, חצר פרטית שכזו לא נועדה רק "לאוויר", כפי שמציא החזו"א את החצרות של ימינו. אם כן, לאילו חצרות נדמה את החצרות הללו?

ישנם מתלמידי החזו"א הסוברים שגם חצר שכזו לא נחשבת ל"חצר של פעם" ועל בעליה להדליק נרות בפתח ביתו או בחלון הפונה לרחוב, ולא בפתח החצר. אולם מנגד, ישנם הסוברים שבמקרה שכזה גם לדעת החזו"א צריך להדליק נרות בפתח החצר הפרטית. ישנן חצרות פרטיות, שהדיירים משתמשים בהם לשימושים פחות ביתיים וצנועים, כדי שהשכנים מהקומות העליונות לא יבחינו בהם. במקרה שכזה מקובל שלדעת החזו"א, חצר זו אינה נחשבת ל"חצר של זמן הגמרא" ועל הדיירים שיש להם חצר שכזו, להדליק נרות בפתח דירתם או בחלון הפונה לרחוב.

שאלתי במכתב את מור"ן מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, כך: נשאלתי מבני הישיבה הסמוכה לביתי, ישיבת 'כנסת יחזקאל' הנכבדה, שבראשות הגר"מ אטינגר שליט"א, כך: היכל הישיבה והחדרים מוקפים בחצר, הגדרה בצורת הפתח, והבחוורים משתמשים בחצר לתלות כביסה, וגם יוצאים לחצר בליילה בפז'מה ולעיתים אוכלים שם מעט מיני מזונות, או שותים וכיוצ"ב. האם לדעת מרן החזו"א שחצרות בימינו אינן עשויות אלא לאויר, ולכן אין להם דין חצר לענין הדלקת נרות חנוכה. האם חצר זו נחשבת לחצר גם לדעת החזו"א. והשיב רבנו שליט"א: כן.

עוד שאלתי: חצר ישיבה שהבחוורים משתמשים בה לשימוש ביתי חשובים, אך ישנם אנשים מוחץ לישיבה הנכנסים לחצר זו, כדי לקצר את דרכם לרחוב הסמוך, האם נחשב לחצר שהוא כעיקר תשמיש הבית, או מכיון ועוברים שם עוברים ושבים, אינו נחשב לחצר לדעת החזו"א. והשיב רבנו שליט"א: מסתבר שלא נחשב לחצר.

עוד שאלתי: ישנה חצר ישיבה שבחלקה הפנימי משתמשים הבחוורים לשימוש ביתי ובחלקה החיצוני לא משתמשים לשימוש ביתי. כיצד מתייחסים לחצר זו? השיב מרן שליט"א: כחצר.

נר חנוכה ונר שבת מי קודם

שבת כג, ב. בעי רבא: נר חנוכה וקידוש היום מהו, קידוש היום עדיף דתדיר, או דילמא נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא, בתר דאבעיא הדר פשטה, נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא.

וראיתי מקשים דצ"ע מאי מספקא ליה לרבא, הלא כיון שהגיע זמן הדלקת נר חנוכה, קודם שקיעת החמה, מחוייב הוא במצוה זו, ואילו במצות קידוש יתחייב לבתר הכי, לאחר כניסת יום השבת, וקי"ל (שר"ת חכם צבי סי' ק"ו בשם תשובות הרדב"ז) דמצוה שצריכה להעשות עכשיו, אינה נדחית מפני מצוה חמורה שתבא לאחר זמן, וא"כ בלאו הכי נר חנוכה עדיף, אף בלא טעם של פרסומי ניסא.

והנראה בזה בג' אנפי: (א) הנה ק"ל בשו"ע רס"ז ס"ב ומשב"ב סק"ה שאפשר לקבל שבת וגם לקדש כבר מפלג המנחה. נמצא שכשם שאפשר להדליק נרות חנוכה כבר בפלג המנחה, אם הוא טרוד, כבשו"ע סי' תרעב ס"ב. כך אפשר להדליק נר שבת מפלג המנחה. א"כ זמן חובם שווה כשמדליקו כך ובזה מספק"ל לרבא איזה מהם קודם.

(ב) חיוב הדלקת נ"ח הוא חיוב שנתקן לכל לילה, רק רבנן תיקנו שבשבת ידליק כבר קודם שקיעה"ח, כיון דא"א בענין אחר. אך כשמדליק קודם שקיעה"ח מקיים בעצם את חיוב הדלקת הלילה. ואף שבפועל עליו לקיים קודם את הדלקת נ"ח, מ"מ נחשב שזמן חיובם שווה הוא, שאת ב' המצוות צריך לקיים בלילה.

(ג) אכן אם בשעת חיוב ההדלקה גופא יש לו אפשרות לקנות שמן להדלקה או יין לקידוש, עליו להעדיף את המצוה המונחת לפניו. אך הרי האדם קונה כבר במשך ערב שבת את היין או את השמן, בשעה שעדיין לא חייב לא במצוה זו ולא במצוה זו, כהכנה למצוה עתידית בה יתחייב בהמשך. אם כן בזה מספק"ל לרבא מה עליו לעשות, האם לקנות ביום ישישי לין לקידוש או שמן לנר חנוכה. ואם נפסק שיקנה יין ולא שמן, א"כ כשתגיע שעת מצוות נ"ח ואין לו שמן, אנוס הוא ומיפטר מההדלקה.

זמני הלכה למעשה אופק אלעד

בעריכת הרה"ג רא"י זילבר זצ"ל

שבת מברכין: ר"ח טבת יום רביעי

המולד: אור ליום ג' - 4:51 לפנות בוקר 2 חלקים

נה"ח מישורי	נה"ח הנראה	סוזק"ש מג"א	סוזק"ש הגר"א	שקיעת החמה
שבת 6:32	6:40	8:14	9:01	4:38
יום א' 6:33	6:41	8:15	9:02	4:38
יום ב' 6:33	6:41	8:15	9:02	4:38
יום ג' 6:34	6:42	8:16	9:03	4:39
יום ד' 6:35	6:43	8:16	9:03	4:39
יום ה' 6:35	6:43	8:17	9:04	4:39
יום ו' 6:36	6:44	8:18	9:05	4:40
שבת 6:36	6:44	8:18	9:05	4:40

בית דין צדק - אלעד

בתי הוראה - בי"ד לעניני ממונות -
כשרות - עירובין - קופת העיר מתן
בסתר - רישום נישואין - יעוץ פרואי
בראשות מורנו המרא דאתרא

הגאון רבי שלמה זלמן גרוסמן שליט"א
המרכז: ר' טרפון אלעד טלפון: 9096571 פקס: 9369453

זמני בתי ההוראה לחנוכה

ביהכ"נ "מאור שרגא"

ימות החול {כולל יום ישישי} 8:30-9:00 בבוקר

{ביום ישישי - לפני שבת - סגור}

וכן בטל: 0504164908

ברח' רבי טרפון - סגור

ברח' רבי מאיר 11

ימים א-ה 18:30-19:30, יום ישישי 10:00-11:00

וכן בטל: 9096571 שלוחה 2

ביהכ"נ שכ' "דגל התורה"

בתאום בטל: 0533119113

מורנו המרא דאתרא שליט"א

מקבל קהל בביתו בימים א'ב'ד'ה' בין השעות

10:30-12:00 ו' 13:15-14:00

קו ההוראה

בין השעות 9:00-24:00

03-9096571

שלוחה 3 או 4

כולל אברכים חניכי הישיבות - רבי טרפון אלעד

נפתח הרישום לקבלת אברכים נוספים לכולל

בטלפון 0533144082

ביהמ"ד המרכזי "מאור שרגא"

זמני חתפילות בימי החול ובימי החנוכה

שחרית (גם ברח"ח).....ווקיין, 6:30, 6:50, 7:10

.....7:30, 7:45, 8:00, 8:15, 8:30

מנחה

זמן מנחה, 12:15, 12:30, 12:40, 12:50, 1:00, 1:10

משעה 1:10 עד השעה 2:50 - כל 20 דקות

משעה 2:50 עד 10 דקות לפני השקיעה מניינים ברצף -

עם התאספות מנין

מנחה יום ו'-ערש"ק וישיב - חנוכה

מניינים ברצף - משעה 12:04 עד שעה 3:40

מעריב

משעה 5:05 עד השעה 12:30

מתקיימים מניינים ברצף עם התאספות מנין

מעריב מוצש"ק חנוכה

5:08, 5:13, 5:18, 5:23, 5:28

ולאחמ"כ מניינים ברצף עד השעה 6:30